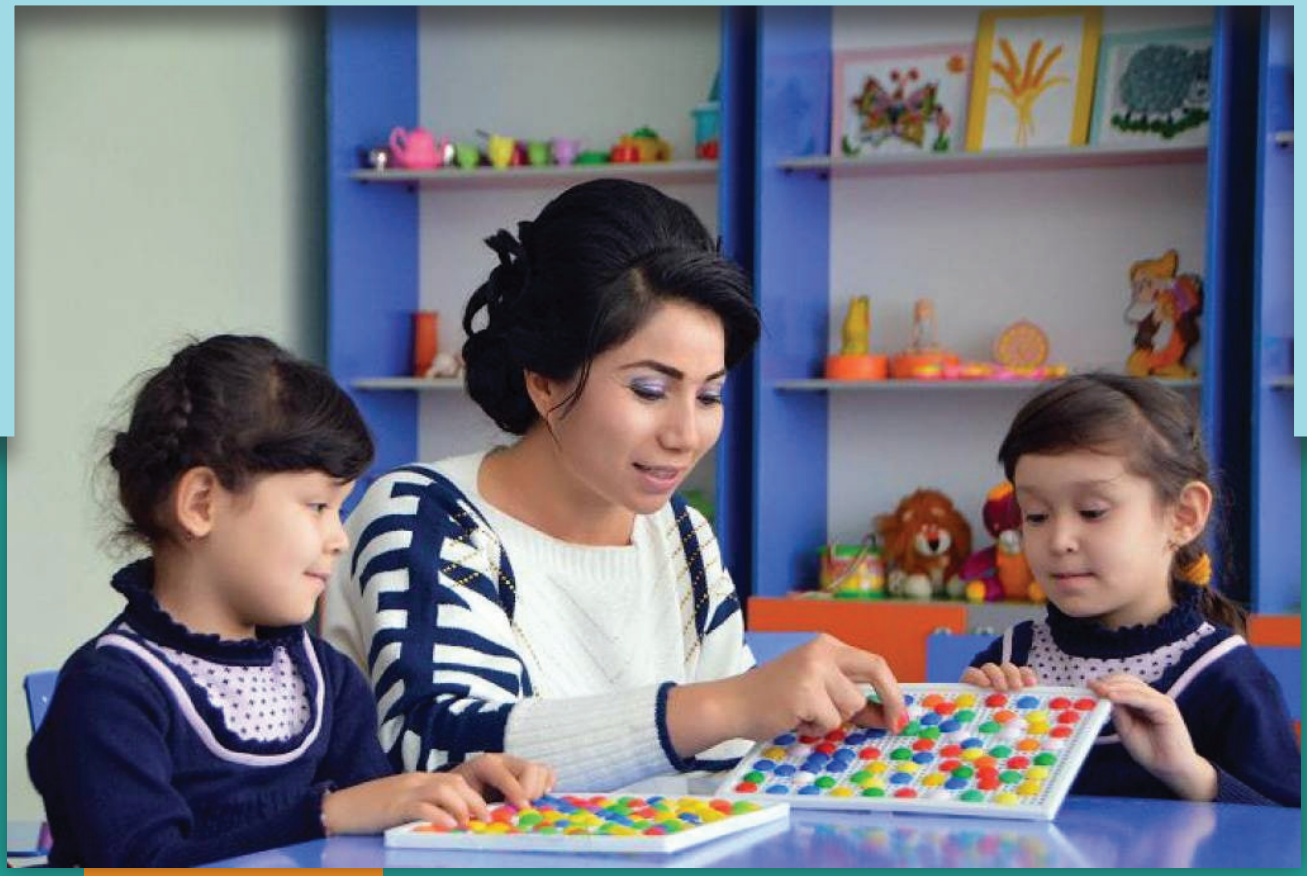
ISSN: 3060-4613

O'zbekiston Milliy Pedagogika Universiteti

№11(3)
2026

13.00.00 Pedagogika fanlari
13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar böyiça)
13.00.03 Maxsus pedagogika
13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport maşğulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohalari va bosqiçlari böyiça)
13.00.07 Ta'limda menejment
13.00.08 Maktabgaça ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
07.00.00 Tarix fanlari
19.00.00 Psixologiya fanlari
01.00.00 Fizika-matematika fanlari
02.00.00 Kimyo fanlari
03.00.00 Biologiya fanlari
09.00.00 Falsafa fanlari
10.00.00 Filologiya fanlari
11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGAÇA VA MAKTAB TA'LİMİ

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslaşgan ilmiy jurnal

MAKTABGAÇA VA MAKTAB TA'LİMİ

Elektron naşr. 372 sahifa,
13-noyabr, 2026-yil.

BOŞ MUHARRIR:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

BOŞ MUHARRIR ÖRINBOSARI:
Aşurov Ramzidin Ramazonoviç – Psixologiya fanlari böyiça falsafa doktori (Phd), dotsent

TAHRIRIYAT KENGAŞI A'ZOLARI
Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Şoumarov Ğ.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirğizboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Karimova E.G. – Sotsiologiya fanlari nomzodi, dotsent
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Şaripov Ş.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Şermuhammadov B.Ş. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qöldoşev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozoğiston)
Rejep Özyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Ça – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Ş. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – "Yangi Özbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM boş muharriri, Özbekiston Respublikasida xizmat körsatgan jurnalist, filologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD), dotsent
Ğafurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Şomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Raxmonova Z. A. – filologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD)
Nematov Ş.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Sayimova D. K. – texnika fanlari bo'yiça falsafa doktori (PhD)
Yuldaşeva F.I. – pedagogika fanlari böyiça falsafa doktori (PhD),dotsent
Yuldaşeva D.B. – filologiya fanlari böyiça falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toşkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Panjiyev M. A. – Qaşqadaryo viloyati Maktabgaça va maktab ta'limi boşqarmasi boşliğining birinçi örinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bölimining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor öğli – Pedagogika fanlari böyiça falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va işbilarmon" MÇJ
Hamkorlarimiz: Özbekiston Respublikasi Ta'lim va ilm-fan vazirligi, Özbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:
Ashurov Ramzidin Ramazonovich – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

EDİTORİAL BOARD MEMBERS:
Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician
Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician
Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor
Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan
Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Shermuhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor
Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)
Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)
Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)
Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)
Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)
Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)
Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor
Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor
Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers "Yangi O'zbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor
Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)
Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor
Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service
Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor
Rakhmonova Z.A. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor
Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)
Sayimova D. K. – Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences
Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor
Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor
Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics
Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor
Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region
Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences
Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

"Maktabgaça va maktab ta'limi" jurnali Özbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni çop etiş uçun milliy ilmiy naşrlar röyxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari böyiça: OAK Kengaşi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

• Ekspert kengaşi (29.10.2024-y., №10)

• Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari böyiça: Toşkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

• Ekspert kengaşi (25.05.2025-y., №10)

• Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

"Maktabgaça va maktab ta'limi" jurnali

26.09.2023-yildan

Özbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№C-5669363** reyestr raqami tartibi böyiça röyxatdan ötkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA SODERJANIE CONTENTS

MUNDARIJA

Teaching English Grammar as a Product in Grades 5–8: A Teacher-Controlled Model for Integrating Artificial Intelligence 10
Veronica Khatamova

Русский язык как средство формирования профессиональной компетентности будущих специалистов 15
Мусаева Амина Караматовна

Сопоставление русской и узбекской литературной критики 23
Шакирова Гулмира Рашидовна

The Impact of Group Discussion on Developing Students' Speaking Skills in EFL Context 31
Tursunboyeva Saodat Ravşanbek qizi

Поэтика дегуманизации в прозе М. А. Булгакова и Назара Эшонкула: сравнительно-типологический анализ 36
Болтаева Дильноза Руслановна

Bölajak boşlanğiç sinf öqituvçilarining metodik tayyorgarligini şakllantirişda multimodal ta'lim resurslarining örni 41
Koziyeva Fazilat Sadullayevna

Sun'iy intellekt va adaptiv ta'lim texnologiyalari integratsiyasi asosida boşlanğiç sinf öquvçilarining individual öqiş kompetensiyalarini rivojlantiriş 48
Öktamova Mehrigiyo A'zamovna

Didactic Possibilities of Activating Primary School Pupils' Cognitive Processes in Literacy Reading Lessons 55
Maxmudova Nigora Hikmatovna

Opportunities of Practice-Oriented Education in Developing the Pedagogical Mastery of Future Primary School Teachers 61
Şukurova Madina Öktam qizi

Своеобразие методов рки: между универсальной методикой и национально-ориентированной практикой 67
Raximova Norbish Sharopovna

Ösmirlik davrida raqamli texnologiyalardan foydalanişning diqqat barqarorligiga ta'siri 74
Abdullayeva Mahfuza Ollabergan qizi

Neyropedagogik yondaşuv asosida bölajak tarbiyaçilarning mantiqiy fikrlaşini rivojlantiriş texnologiyasi 81
Ibrohimova Xadiça Masumjon qizi

Maktabgaça va boşlanğiç matematik ta'lim uzviyligi va izçilligini ta'minlaşning innovatsion modeli 83
Qozaqova Karimaxon Mamajonovna

Использование инновационных средств при обучении длительно болеющих детей 90
Рустамова Нозима Фазлиддиновна, Баходирова Камола Комиловна, Хошимова Гулзода Ойбековна

Bolalarning emotsional holatini aniqlaşda psixologik diagnostikaning örni 93
Baxrillayeva Moxiçexra Raxmatillayevna

Kiçik maktab yoşidagi öquvçilarni tabiatga qiziqtiriş asosida tadqiqotçilik könikmalarini şakllantirişning didaktik mazmuni 98
Elmuratova Dilrabo Muhammatovna, Jabbarova Şahodat Ibrohim qizi

Maktabgaça yoşdagi bolalarda irodaviy sifatlarni şakllantiriş metodikasi 103
Hazratqulova Munira

Maktabgaça yoşdagi bolalarga universal design for learning (UDL) modeli asosida ta'lim beriş imkoniyatlari 106
Maxmudova Nasiba Nurmuxammetovna

Multimodal ta'lim muhitida yuqori sinf öquvçilarining madaniy-intellektual rivojlaniş mezonlari va tarkibiy tuzilmasi 110
Qliçeva Gözal Çorşanbiyevna

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining öquvçilarda ijodiy fikrlaşni şakllantirişdagi progresiv ahamiyati 116
Raimberdiyeva Guliza Uluğbek qizi

Maktabgaça yoşdagi bolalarda öyin faoliyati orqali taşkilotçilik könikmalarini şakllantiriş 121
Rizayeva Gulnora Botirovna, Ortikova Xurşida Bahritdin qizi

Videoanaliz texnologiyalaridan foydalaniş orqali boşlanğiç tayyorgarlik bosqiçidagi uzunlikka sakrovçilarning sakraş texnikasini takomillaştiriş..... 127
Rözimatova Şohista

Tibbiyotni öqitiş pedagogikasi va tibbiy psixologiyaning özaro boğliqligi..... 132
Rustamova Surayyoxon Şoxobovna

Bolalarda matematik öyinlar orqali predmetlarning ölçami va ularni ölçaş haqidagi tasavvurlarni şakllantiriş..... 137
Sobirova Nigora Boburovna

Ta'limiy faoliyat orqali örta yoş guruh bolalarida mehnat könikmalarini şakllantirişning pedagogik asoslari... 141
Şokirova E'zoza

Maktabgaça ta'limda öyin texnologiyalarining bolalar ijtimoiy-emotsional rivojlanişidagi ahamiyati..... 146
Turdiyeva Mohira Juraqulovna

Maktabgaça yoşdagi bolalarda ekologik tarbiyani şakllantirişning pedagogik asoslari 154
Xasanova Shahnoza Quychi qizi

Maktabgaça ta'lim taşkilotlarida bolalarning kommunikativ sifatlarini şakllantiriş..... 157
Xöjamberdiyeva Maftuna Norqobilovna, Shonazarova Madina Farhod qizi

Maktabgaça yoşdagi bolalar submadaniyatining şakllaniş mexanizmlari va pedagogik omillari..... 161
Xudoyberdiyeva Şoxista Eliboyevna

Jismoniy tarbiya va sport ta'limini raqamlaştirişda sun'iy intellekt vositalarining didaktik imkoniyatlari..... 166
Yuldaşov Zafarjon Şuxratovich

Диалог культур русскоязычной прозы современных писателей узбекистана: новый подход 171
Чернова Татьяна Алексеевна

Культурная семантика как условие языковой компетентности..... 175
Ширбачеева Лейла Сухробовна

Pedagogik improvizatsiya könikmalarini şakllantirişning nazariy-metodik jihatlari 178
Satvaldiyeva Nilufar Zoyirjon qizi

Hujayraning kimyoviy tarkibi: "Oqsillar va DNK" mavzusini konseptual vizual skraybing va syujetli hikoyaçilik integratsiyasi asosida öqitiş 184
Toştemirova Muazzam Akmaljonovna, Musayeva Ma'sumaxon Mahammadjon qizi

Muvaffaqiyatli rahbar ayol obrazini şakllantirişning tadqiq etilişi..... 187
Xudoyqulova Gulşoda Baxronovna

Технология развития диагностической деятельности будущих учителей на основе компетентностного подхода 190
Насырова Зарина Мунировна

Zamonaviy stomatologiyada xalqaro tibbiy terminologiyaning şakllanişi va rivojlanişi 195
Rustamov Kamronbek Ravşanbek öğli, Minavarova Gavhar Mukimjonovna

Talabalarda ta'lim menejmentini taşkil etişning ijtimoiy-psixologik omillari 198
Utamurodova Gulçexra Narbayevna

Factors Associated With Chinese Language Learning Motivation Among Uzbek University Students in China: a Mixed-Methods Study 202
Abboskhon Azatkhanov, Feng Xue

"Bolalar jismoniy tarbiyasi" fanini öqitiş jarayonida sport maşğulotlari orqali bölajak murabbiylarda kasbiy kompetensiyani şakllantirişning pedagogik imkoniyatlari 211
Törayev Axrorbek Tojdinovich

Basketbolçilarning texnik-taktik tayyorgarligini takomillaştirişning pedagogik usullari.....216
Ergaşov Qahramonjon Asqaroviç

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Maktabgaça yoşdagi bolalar ta'lim-tarbiyasini rivojlantirişda integratsiyaning örni 220
Açilov Ötkir Isomitdinoviç, Karimova Uzlifat Halimjon qizi

Raqamli transformatsiya ta'sirida özbek tilida retronimlarning şakllanişi 228
Anvarova Mohiçehraxon Jahongir qizi

Bölajak muhandislarning kasbiy tayyorgarligini rivojlantirişda cdio texnologiyasi va sanoat integratsiyasining samaradorligi 232
Ğafforov Hasan Ravşanoviç

Nodavlat maktabgaça ta'lim taşkilotlari rahbarlarida strategik boşqaruv kompetensiyalarini şakllantiriş metodikasi 236
Baxronov Rustam Rajaboviç

Jamoaviy sport turlarida şaxslararo munosabatning ijtimoiy-psixologik tahlili 240
Mavlanov Donyor Ergaş öğli

Jismoniy tarbiya maşğulotlarini takomillaştiriş orqali talabalar jismoniy tayyorgarligini rivojlantiriş 244
Qurbonaliyev Ruzamurod Safaralizoda

Tayyorlov guruhlari tarbiyalanuvçilari faoliyatini integratsiyalaşgan holda taşkil etiş muammosi 248
Azamatova Dildora Shuxrat qizi

Work-Life Balance and Teacher Burnout: A Survey-Based Study in Uzbekistan 255
Buriyeva Nilufar Anvar qizi, Fattohova Sevara Zoxid qizi, Anarbayeva Malika Alisher qizi, Salimova Zukhra Sodiq qizi

Til va nutq markazida kvest texnologiyasi asosida bolalarning monologik nutqini şakllantiriş 260
Durdiyeva Mohinur Adilbek qizi

Zamonaviy özbek qizlarida oilaviy hayotga oid tasavvurlarning etnopsixologik xususiyatlari 264
Nurmetova Şohista

Работа с художественным текстом на занятиях русского языка как иностранного 268
Хамраева Дилрабо

Maktabgaça ta'lim taşkilotida innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalaniş metodikasi 275
Raxmatova Gulnoz Komilovna

"Ming bir keça" asarining özbekça matnida poetik makon va zamonning lingvistik ifodalanişi 281
Mirzoyeva Yulduz Yusup qizi

Talabalarda ekologik ongni rivojlantirişning ijtimoiy-psixologik determinantlari va psixologik mexanizmlari 286
Muhayyo Karimova

Talabalarning öquv faoliyatiga moslaşuvidagi emotsional zöriqişlarning psixokorreksiyasi 291
Kozimova Nigora Abduqahorovna

Talabaning kun tartibini loyihalaş - soğlom turmuş tarziga tayyorlaşning amaliy vositasi sifatida 296
Mamajonov Baxromjon Baxodirjon öğli

Stresga bardoşlilikni ta'minlovçi içki psixologik resuslar va ularni şakllantiriş qonuniyatlari 301
Saparboyeva Indira Rustam qizi

Jismoniy faollikni rivojlantirişda oliy ta'lim muassasasi sport infratuzilmasidan raqamli bron tizimi orqali foydalaniş samaradorligi 306
Zulunxöjayev Ma'rufjon Ma'murjon öğli

Verbal Creativity in EFL Writing: Concept, Measurement and Teaching Approaches 312
Baratova Gulsevar Otabekovna

10-11-sinf öquvçilarida kimyo fanidan tadqiqotçilik kompetensiyasining tarkibiy komponentlari va mezonlari 317
Botirova Sabogul Rahmatullayevna, Fayzullayeva Malika Ğayrat qizi

Maktabgaça yoşdagi bolalar nutqini rivojlantirişda multimedia texnologiyalaridan foydalaniş metodikasi 323
Muhsinova Shahlo Alişer qizi

Bölajak tarbiyaçilarni raqamli texnologiyalar asosida bolalar sahnalaştiriş faoliyatiga tayyorlaşning TPACK yondaşuviga asoslangan modeli 326
Ötamurodova Şohida Muhammadqulovna

Boşqaruv könikmalarining şakllanganlik darajasini monitoring qiliş va baholaş mezonlari 331
Jörayeva Nargiza Tairovna, Turğunboyeva Feruza Usanovna

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Роль педагога в развитии коммуникативных навыков у детей дошкольного возраста 336
Ширбачеева Гульчехра Шакировна, Акбарова Ёркиной Эгамбердиева

Raqamli jamiyatda pozitiv fikrlaş va pedagoglar faoliyatiga ta'sir etiş omillarining psixologik asoslari 341
Sattarova Şaxnozaxon Qöçqarovna

Abdulla Avloniyning "Turkiy guliston yoxud axloq" asarida komil inson tarbiyasi 345
Oripova Ruxşona

Talabalarni maktabgaça ta'lim taşkiloti va ota-onalar hamkorligi örtasidagi özaro munosabat şakllari 350
Turdiqulova Luiza Zayniddinovna

Boşlanğiç sinf öquvçilarida matnli masala yeçiş könikmasini şakllantiriş:
bosqiçli metodik model va xatolar diagnostikasi 353
Quçqarova Sarvinoz Atamuratovna, Djumaniyozova Hilola

Ta'lim sifatini boşqarişda pedagogik monitoringdan foydalaniş 358
Ahmedov Xoşim Normamatoviç

Boşlanğiç ta'lim mazmunini integratsiyalaş asosida öquvçilarda meta-predmet
kompetensiyalarini rivojlantirişning pedagogik asoslari 364
Norkulova Dilorom Oybekovna

BOŞLANĞIÇ TA'LIM MAZMUNINI INTEGRATSIYALAŞ ASOSIDA ÖQUVÇILARDA META-PREDMET KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRIŞNING PEDAGOGIK ASOSLARI

Norkulova Dilorom Oybekovna
Osiyo Xalqaro Universiteti
"Maktabgaça va boşlanğiç ta'lim" kafedrasi öqituvçisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada boşlanğiç ta'lim mazmunini integratsiyalaş asosida öquvçilarda meta-predmet kompetensiyalarini rivojlantirişning pedagogik asoslari tahlil qilingan. Tadqiqotning maqsadi kiçik maktab yoşidagi öquvçilarning turli fanlardan egallagan bilimlarini yaxlit tizimga birlaştiriş va ularni yangi vaziyatlarda qöllaş imkoniyatlarini ilmiy-nazariy jihatdan asoslaşdan iborat. Işda fanlararo integratsiya ğoyasining xorijiy pedagogika va xalqaro ta'lim hujjatlaridagi talqinlari qiyosiy örganilgan. Muallif meta-predmet kompetensiyalarini axborot bilan işlaş, mantiqiy fikrlaş, muammoni hal etiş, kommunikativ va refleksiv faoliyat kabi tarkibiy qismlar orqali talqin etadi. Muammoli ta'lim, loyiha asosida öqitiş, fanlararo integratsiyalaşgan topşiriqlar va refleksiv yondaşuv uşbu kompetensiyalarni şakllantirişning asosiy metodik yönalişlari sifatida asoslab berilgan. Şuningdek, öqituvçining integratsiyalaşgan darsni loyihalaşdagi vazifalari aniqlaştirilib, meta-predmet natijalarini baholaş mezonlari tizimi taklif etilgan. Maqolaning ilmiy yangiligi ta'lim mazmunini integratsiyalaş va meta-predmet natijalarini baholaşni yagona pedagogik jarayon sifatida uyğunlaştirişda namoyon böladi.

Kalit sözlar: boşlanğiç ta'lim, integratsiya, meta-predmet kompetensiyalari, fanlararo aloqadorlik, mustaqil fikrlaş, muammoli ta'lim, loyiha metodi, refleksiya, kompetensiyaviy yondaşuv.

Abstract: The article analyzes the pedagogical foundations for developing primary school students' meta-subject competencies through the integration of primary education content. The aim of the study is to provide a theoretical rationale for combining the knowledge young learners acquire in different subjects into a coherent system and applying it in new situations. The paper offers a comparative analysis of how the idea of interdisciplinary integration is interpreted in foreign pedagogy and in international education policy documents. The author treats meta-subject competencies as a combination of components such as working with information, logical thinking, problem-solving, and communicative and reflective activity. Problem-based learning, project-based learning, interdisciplinary integrated tasks, and a reflective approach are substantiated as the main methodological directions for developing these competencies. In addition, the teacher's tasks in designing an integrated lesson are specified, and a system of criteria for assessing meta-subject outcomes is proposed. The scientific novelty of the article lies in aligning the integration of educational content with the assessment of meta-subject outcomes as a single pedagogical process.

Key words: primary education, integration, meta-subject competencies, interdisciplinary connections, independent thinking, problem-based learning, project method, reflection, competency-based approach.

Аннотация: В статье анализируются педагогические основы развития метапредметных компетенций учащихся на основе интеграции содержания начального образования. Цель исследования состоит в научно-теоретическом обосновании возможностей объединения знаний, полученных младшими школьниками по разным предметам, в целостную систему и их применения в новых ситуациях. В работе проведён сравнительный анализ трактовок идеи межпредметной интеграции в зарубежной педагогике и международных документах в сфере образования. Автор рассматривает метапредметные компетенции через такие компоненты, как работа с информацией, логическое мышление, решение проблем, коммуникативная и рефлексивная деятельность. Проблемное обучение, проектная деятельность, межпредметные интегрированные задания и рефлексивный подход обоснованы в качестве основных методических направлений формирования данных компетенций. Кроме того, уточнены задачи учителя при проектировании интегрированного урока и предложена система критериев оценки метапредметных результатов. Научная новизна статьи заключается в согласовании интеграции содержания образования и оценки метапредметных результатов как единого педагогического процесса.

Ключевые слова: начальное образование, интеграция, метапредметные компетенции, межпредметные связи, самостоятельное мышление, проблемное обучение, проектный метод, рефлексия, компетентностный подход.

KIRIŞ

Bugungi kunda ta'lim tizimida amalga oşirilayotgan islohotlar öquv jarayonining mazmuni, uni taşkil etiş şakllari va kutilayotgan natijalarga yangiça yondaşişni taqozo etmoqda. Ayniqsa, boşlanğiç ta'lim bosqiçida bolaning muayyan fanlar böyiça bilimlarni özlaştirişi bilangina çeklanmasdan, ulardan turli hayotiy vaziyatlarda foydalana olişi, mustaqil qaror qabul qilişi, muammoni köra bilişi va uni hal etişga intilişi ustuvor pedagogik vazifaga aylanib bormoqda. Xalqaro taşkilotlarning sönggi yillardagi hujjatlarida ham ta'limning asosiy natijasi sifatida öquvçining bilim, könikma va qadriyatlarni yangi şaroitlarga köçira oliş qobiliyati alohida qayd etiladi [6; 7].

An'anaviy öqitişda fanlar mazmunini alohida-alohida özlaştirişga ustuvorlik berilgan holatlarda öquvçilar egallagan bilimlar örtasidagi uzviylik yetarli darajada ta'minlanmasligi mumkin. Natijada bola bir fan doirasida olgan bilimini boşqa fan mazmuni yoki kundalik turmuş vaziyati bilan boğlaşda qiynaladi. Bu holat ta'lim mazmunini integratsiyalaş, fanlararo aloqadorlikni kuçaytiriş va öquv faoliyatini yaxlit pedagogik jarayon sifatida taşkil etiş zaruratini yuzaga keltiradi. Meta-predmet kompetensiyalari aynan şu ehtiyojga javob beradi: ular öquvçining muayyan fan çegarasidan çiqib, turli öquv vazifalarini bajarişda umumiy bilim, könikma va faoliyat usullaridan foydalana oliş qobiliyatini ifodalaydi.

Tadqiqotning obyekti boşlanğiç sinflarda integratsiyalaşgan ta'lim jarayoni, predmeti esa uşbu jarayonda öquvçilarning meta-predmet kompetensiyalarini rivojlantirişning mazmuni, metodlari va baholaş vositalaridir. Tadqiqotning maqsadi boşlanğiç ta'lim mazmunini integratsiyalaş asosida meta-predmet kompetensiyalarini rivojlantirişning pedagogik asoslarini ilmiy-nazariy jihatdan asoslaş va amaliy tavsiyalar işlab çiqişdan iborat. Uşbu maqsadga erişiş uçun muammoga oid ilmiy adabiyotlarni tahlil qiliş, fanlararo integratsiyaning boşlanğiç ta'limdagi pedagogik imkoniyatlarini aniql aş, meta-predmet kompetensiyalarini rivojlantirişning metodik yönaliş-larini asoslaş hamda ularni baholaş mezonlarini işlab çiqiş vazifalari belgilandi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR ŞARHI

Ta'lim mazmunini integratsiyalaş ğoyasi pedagogika fanida uzoq tarixga ega bölgan nazariy yönalişlardan biridir.

J. Dyui ta'limni bolaning şaxsiy tajribasi bilan uzviy boğlaş zarurligini asoslab, hayotiy faoliyatdan ajratilgan holda berilgan bilim öquvçi uçun yetarli ahamiyat kasb etmasligini ta'kidlagan [1].

L. S. Vygotskiy esa yaqin rivojlaniş zonasi konsepsiyasi orqali bolaning kattalar va tengdoşlar bilan hamkorlikdagi faoliyati uning mustaqil fikrlaş qobiliyatini şakllantirişdagi muhim omil ekanini körsatib bergan [2].

J. Bruner fanlarning asosiy tuzilmasi va umumiy ğoyalarini özlaştiriş bilimlarni yangi vaziyatlarga köçiriş-ning muhim şarti ekanini qayd etgan [3]. Uning qaraşlarini meta-predmet yondaşuvining nazariy ildizlaridan biri deb hisoblaş mumkin, çunki bunda öquvçi alohida faktlarni emas, balki ularni birlaştiruvçi umumiy tamoyillarni egallaydi.

J. A. Bin öquv dasturini integratsiyalaşni demokratik ta'limning özagi sifatida talqin etib, öquv mazmunini öquvçilar uçun ahamiyatli muammolar atrofida taşkil etişni taklif qilgan [4].

H. H. Jeykobs esa fanlararo öquv dasturini loyihalaş va amalga oşiriş masalalarini tizimli yoritib, integratsiyaning turli darajalarini farqlagan [5].

Integratsiya şakllarini tasniflaş masalasida R. Fogartining tadqiqoti alohida örin tutadi. U öquv dasturini integratsiyalaşning önta modelini taklif etib, ularni bitta fan içidagi, bir neça fan örtasidagi va öquvçining özi tomonidan amalga oşiriladigan integratsiya guruhlariga ajratgan [11]. Bu tasnif öqituvçiga integratsiyani birdaniga murakkab şaklda emas, balki sodda boğlanişlardan boşlab bosqiçma-bosqiç joriy etiş imkonini beradi.

S. M. Dreyk va R. K. Berns esa integratsiyaning multifanli, fanlararo va transfanli yondaşuvlarini farqlab, ularning har birida fanlar chegarasi qay darajada saqlanişini tahlil qilgan [12]. Mualliflarning fikriça, integratsiyalaşgan öquv dasturi ta'lim standartlari talablariga zid emas, aksinça, ularni yanada mazmunli tarzda bajarişga yordam beradi.

Meta-predmet kompetensiyalarining psixologik asoslarini tuşunişda bilimlarni köçiriş (transfer) va metakognitsiya nazariyalari muhim ahamiyatga ega. D. Perkins va G. Salomon bilimlarning yangi vaziyatga köçişini "yaqin" va "uzoq" transferga ajratib, uzoq transfer öz-özidan yuz bermasligini, u maxsus taşkil etilgan öqitişni talab qilişini körsatgan [13]. Ular taklif etgan "quçoqlaş" (hugging) va "köprik quriş" (bridging) strategiyalari integratsiyalaşgan topşiriqlarni loyihalaşda bevosita qöllanişi mumkin.

J. Flavell esa metakognitsiyani şaxsning öz biliş jarayonlarini anglaşi va nazorat qilişi sifatida ta'riflagan [14]. Uşbu yondaşuv boşlanğiç sinflarda refleksiv faoliyatni taşkil etişning nazariy asosi bölib xizmat qiladi.

Sönggi yillardagi xalqaro hujjatlarda ham mazkur muammoga katta e'tibor qaratilmoqda. OECD tomonidan işlab çiqilgan "Learning Compass 2030" konsepsiyasida bilim, könikma, munosabat va qadriyatlarning özaro uyğunligi kelajak ta'limining asosi sifatida belgilangan [6].

UNESCO hisobotlarida ta'limni hamkorlik va birdamlik tamoyillari asosida qayta taşkil etiş zarurligi ilgari suriladi [7], ta'limda texnologiyalardan foydalaniş esa pedagogik maqsadlarga böysundirilgandagina samara berişi qayd etiladi [8].

AQŞ Milliy tadqiqot kengaşi bilimlarni yangi vaziyatlarga köçira oliş qobiliyatini XXI asr könikmalarining markaziy tarkibiy qismi sifatida köradi [9], Yevropa Ittifoqi Kengaşining tavsiyanomasida esa şaxsiy, ijtimoiy va "örganişni örganiş" kompetensiyasi umrbod ta'limning tayanç kompetensiyalari qatoriga kiritilgan [10].

Mamlakatimizda ham ta'lim mazmunini kompetensiyaviy yondaşuv asosida yangilaş davlat siyosati darajasida belgilangan. Özbekiston Respublikasining "Ta'lim töğrisida"gi Qonunida ta'limning asosiy tamoyillari qatorida ta'lim jarayonining uzluksizligi va izçilligi hamda ta'lim sifatini ta'minlaş masalalari alohida qayd etilgan [15].

Umumiy örta ta'limning davlat ta'lim standartlarida esa öquvçilarda tayanç va fanga oid kompetensiyalarni şakllantiriş ta'lim natijalariga qöyiladigan asosiy talab sifatida belgilangan [16]. Xususan, kommunikativ, axborot bilan işlaş, özini özi rivojlantiriş hamda ijtimoiy faol fuqarolik kompetensiyalari mazmunan meta-predmet natijalariga yaqin bölib, ular biror fan doirasida emas, balki barça öquv fanlari orqali şakllantirilişi nazarda tutiladi.

Tahlil qilingan manbalar integratsiya va meta-predmet natijalari masalasi turli jihatlardan örganilganini körsatadi. Biroq integratsiyalaşgan ta'lim mazmuni bilan meta-predmet natijalarini baholaş örtasidagi boğliqlik, ayniqsa boşlanğiç ta'lim şaroitida, yetarliça yoritilmagan. Mazkur maqola ana şu boşliqni töldirişga qaratilgan bölib, unda integratsiyalaşgan öqitiş va meta-predmet natijalarini baholaş yagona pedagogik tizim sifatida körib çiqiladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda kompetensiyaviy va tizimli-faoliyatli yondaşuvlar metodologik asos sifatida qabul qilindi. Muammoni örganişda nazariy tahlil, qiyosiy taqqoslaş, umumlaştiriş va pedagogik modellaştiriş metodlaridan foydalanildi. Nazariy tahlil yordamida xorijiy olimlarning integratsiya va meta-predmet natijalariga oid qaraşlari hamda xalqaro taşkilotlarning ta'limga oid hujjatlari örganildi.

Qiyosiy taqqoslaş metodi orqali turli mualliflar tomonidan ilgari surilgan integratsiya ğoyalari özaro soliştirilib, ularning boşlanğiç ta'lim şaroitiga mos jihatlari ajratib olindi. Umumlaştiriş va pedagogik modellaştiriş metodlari asosida esa meta-predmet kompetensiyalarining tarkibiy qismlari, ularni rivojlantirişning metodik yönalişlari va baholaş mezonlari yagona tizimga keltirildi. Tadqiqot natijalari boşlanğiç sinf darslariga oid amaliy misollar bilan izohlandi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tahlillar şuni körsatadiki, integratsiyalaşgan ta'limda öquv materiali bir fan chegarasi bilan çeklanib qolmaydi. Masalan, tabiat hodisalarini örganişda öquvçilar tabiatşunoslikka oid bilimlar bilan bir qatorda matematik hisob-kitob, ona tili vositasida fikrni ifodalaş va tasviriy faoliyat orqali kuzatuv natijalarini aks ettiriş imkoniyatiga ega böladi. Natijada bitta mavzu turli fanlar nuqtayi nazaridan örganilib, bilimlarning mazmuniy yaxlitligi ta'minlanadi.

Meta-predmet kompetensiyalarining mazmuni ham aynan şu yaxlitlik bilan belgilanadi. Ularni şakllantiriş jarayonida öquvçining öquv vazifasini anglab, maqsad qöya olişi, zarur axborotni izlab topişi, tanlaşi va qayta işlaşi, hodisa va jarayonlarni taqqoslab, tahlil qilib umumlaştirişi, turli fanlarga oid bilimlarni özaro boğlaşi, muammoli vaziyatda mustaqil yeçim topişi, öz faoliyati natijasini baholaşi hamda fikrini asoslab, boşqalar bilan hamkorlik qilişi muhim ahamiyat kasb etadi. Bu könikmalar biror fan mazmuni bilan chegaralanmaydi, balki öquvçining turli fanlardan olgan bilimlarini yagona faoliyat tizimida qöllaşiga xizmat qiladi.

Boşlanğiç sinf öquvçilarining biliş faoliyatiga xos xususiyatlar ta'lim mazmunini integratsiyalaşgan holda taşkil etiş uçun keng imkoniyat yaratadi. Bu yoşdagi bolalar atrof-muhitni kuzatiş, narsalarni taqqoslaş, hodisalar örtasidagi boğliqlikni aniql aş va amaliy harakatlar orqali bilim olişga moyil böladi. Masalan, "Suv va uning xususiyatlari" mavzusini örganişda tabiatşunoslik maşğulotida suvning xossalari va tabiatdagi aylanişi, matematika darsida suv miqdorini ölçaş va litr tuşunçasi, ona tili darsida suvni asraşga oid matn tahlili, tasviriy san'at darsida esa suvni tejaşga bağişlangan plakat yaratiş özaro uyğunlaştiriladi.

Tahlil natijasida integratsiyaning tört asosiy pedagogik imkoniyati aniqlandi.

Birinçidan, u turli fanlarda örganiladigan tuşunçalar örtasidagi boğliqlikni oçib beriş orqali voqelik haqida yaxlit tasavvur şakllantiradi.

Ikkinçidan, nazariy ma'lumotlarni kundalik hayotiy vaziyatlarda qöllaşga qaratilgan topşiriqlar bilimni amaliyot bilan boğlaydi.

Uçinçidan, fanlararo muammolarni hal etiş jarayonida öquvçi turli manbalardan foydalanib, fikrlarni soliş-tiradi va mustaqil xulosa çiqaradi.

Törtinçidan, bir mavzu doirasida bir neça fan imkoniyatlarini birlaştiriş yangi ğoya va yeçimlar taklif etişga şaroit yaratadi.

Integratsiyaning boşlanğiç ta'limdagi samaradorligi uning qaysi darajada amalga oşirilişiga ham boğliq. Adabiyotlar tahlili va umumlaştiriş asosida boşlanğiç sinflar uçun integratsiyaning üç darajasi ajratildi (1-jadval) [11; 12]. Bunda har bir keyingi daraja oldingisiga tayanadi hamda öquvçidan yuqoriroq mustaqillik va umumlaştiriş könikmasini talab qiladi.

1-jadval: **Boşlanğiç ta'limda integratsiya darajalari**

Daraja	Mohiyati	Boşlanğiç sinfdagi namunasi	Rivojlanadigan könikmalar
Multifanli	Bir mavzu bir neça fan darslarida alohida, lekin özaro kelişilgan holda örganiladi	"Kuz fasli" mavzusi tabiatşunoslik, ona tili va tasviriy san'at darslarida bir hafta davomida yoritiladi	Taqqoslaş, bilimlarni boğlaş
Fanlararo	Bir neça fanga xos tuşunça va könikmalar umumiy muammo atrofida birlaştiriladi	"Sinf xonamizdagi ös imliklar" mavzusida ölçaş, kuzatuv kundaligini yuritiş va xulosa matnini yoz iş	Axborot bilan işlaş, tahlil, umumlaştiriş
Transfanli	Öquv faoliyati hayotiy muammo asosida quriladi, fanlar çegarasi deyarli sezilmaydi	"Maktabimizda suvni qanday tejaş mumkin?" loyihasi	Muammoni hal etiş, hamkorlik, refleksiya

Jadvaldan körinib turibdiki, multifanli daraja birinçi sinf öquvçilari uçun qulay bölib, ularni fanlar örtasidagi boğlanişni körişga örg atadi. Fanlararo daraja ikkinçi va üçünçi sinflarda kengroq qöllanişi mumkin, çunki bu bosqiçda öquvçilarning öqiş, yoz iş va hisoblaş könikmalari ança mustahkamlangan böladi. Transfanli daraja esa köproq törtinçi sinfda, loyiha va tadqiqot faoliyati şaklida taşkil etilgani maqsadga muvofiq. Şu tariqa integ-ratsiya darajalarini öquvçilarning yoş imkoniyatlariga mos ravişda izçil murakkablaştirib boriş meta-predmet kompetensiyalarining bosqiçma-bosqiç rivojlanişini ta'minlaydi.

Tadqiqot davomida meta-predmet kompetensiyalarini rivojlantirişning tört metodik yönaliği asoslandi.

Birinçi yönaliş - **muammoli ta'lim metodidan foydalaniş.** Bu metod öquvçini tayyor bilimlarni qabul qilişdan faol izlanişga yönaltiradi. Masalan, "Nima uçun daraxtlar kuzda barglarini tökadi?" degan savol öquvçi-larda kuzatiş, taqqoslaş, sabab va oqibatni aniql aş kabi fikrlaş jarayonlarini faollaştiradi hamda ularga tabiat-şunoslik bilimlarini oğzaki va yozma nutqda ifodalaş imkonini beradi.

Ikkinçi yönaliş - **loyiha asosida öqitiş.** "Bizning maktabimiz – toza va obod maskan" mavzusidagi loyihada öquvçilar maktab hududini kuzatadi, mavjud muammolarni aniqlaydi, ma'lumotlarni yiğib tartibga soladi, vazifa-larni özaro taqsimlaydi va muammolarni bartaraf etiş böyiça takliflarini taqdimot şaklida himoya qiladi. Şu tariqa loyiha metodi meta-predmet kompetensiyalarining bir neçta tarkibiy qismini bir vaqtning özida rivojlantiradi.

Üçinçi yönaliş - **fanlararo integratsiyalaşgan topşiriqlar.** "Mening kun tartibim" mavzusida öquvçilar vaqtni aniql aş va hisoblaş orqali matematik bilimlarini, kun tartibi haqida matn tuziş orqali nutqiy könikmala-rini, soğlom turmuş tarziga oid qoidalarni izohlaş orqali hayotiy bilimlarini namoyon etadi. Bunday topşiriqlar öquvçidan alohida ma'lumotlarni yodlab olişni emas, balki turli bilimlardan yaxlit foydalanişni talab qiladi.

Törtinçi yönaliş - **refleksiv yondaşuv.** Boşlanğiç sinflarda refleksiyani "Bugun qanday yangi bilim oldim?", "Qaysi topşiriqda qiynaldim?", "Muammoni hal etişda qanday usuldan foydalandim?", "Keyingi safar nimani boşqaça bajaraman?" kabi sodda savollar orqali taşkil etiş mumkin. Bunday savollar öquvçida öz öquv faoliyatiga ongli munosabatni şakllantiradi, öqituvçiga esa öquvçilarning qiyinçiliklari va rivojlaniş dinamikasini kuzatiş imkonini beradi.

Tahlillar meta-predmet kompetensiyalarini rivojlantirişda öqituvçining roli hal qiluvçi ekanini körsatdi. Öqituvçi dars maqsadini belgilaşda fan bilimlari bilan bir qatorda meta-predmet natijalarini ham nazarda tutişi, turli fanlarga oid tuşunçalarni yagona mavzu atrofida birlaştirişi, öquvçilarni kuzatiş, izlaniş, munozara va amaliy topşiriqlarga jalb etişi, guruh va juftlikdagi işlar orqali hamkorlik muhitini yaratişi hamda öquvçining faqat yakuniy javobini emas, balki fikrlaş jarayonini ham baholaşi lozim. Demak, bu jarayon dars metodlarini almaştiriş bilan çeklanmay, ta'lim maqsadi, mazmuni, metodlari va baholaş mezonlarining özaro uyğunligini talab etadi.

Integratsiyalaşgan darsni loyihalaşda G. Uiggins va J. Maktayning "teskari loyihalaş" ğoyasidan foydalaniş samarali hisoblanadi. Uşbu yondaşuvga köra, öqituvçi avval öquvçilar erişişi lozim bölgan natijalarni belgilaydi, söngra bu natijalarga erişilganini tasdiqlovçi dalillarni, ya'ni baholaş topşiriqlarini aniqlaydi va faqat şundan keyin öquv faoliyatini rejalaştiradi [17].

Boşlanğiç ta'lim şaroitida bu şuni anglatadiki, dars rejasida fan böyiça natijalar bilan birga "öquvçi ikki manbadagi ma'lumotni taqqoslay oladi" yoki "öquvçi guruh işidagi öz hissasini baholay oladi" kabi meta-predmet natijalari ham aniq ifodalanişi kerak. Natijalar oldindan aniq belgilansa, integratsiya tasodifiy boğlanişlar yiğindisiga aylanib qolmaydi, balki aniq pedagogik maqsadga xizmat qiladi.

Tadqiqot jarayonida integratsiyalaşgan darsning beş bosqiçli tuzilmasi işlab çiqildi.

Birinçi, motivatsion bosqiçda öquvçilarning hayotiy tajribasiga tayanuvçi savol, rasm yoki qisqa hikoya orqali mavzuga qiziqiş uyğotiladi.

Ikkinçi bosqiçda muammo qöyiladi va öquvçilar öqituvçi yordamida dars maqsadini özlari şakllantirişga harakat qiladi.

Üçinçi, izlaniş bosqiçida öquvçilar juftlik yoki kiçik guruhlarda turli fanlarga oid ma'lumotlarni töplaydi, kuzatadi va taqqoslaydi.

Törtinçi bosqiçda olingan bilimlar amaliy topşiriq, ijodiy iş yoki mini-loyiha şaklida qöllanadi.

Beşinçi, refleksiv bosqiçda esa öquvçilar bajargan işlarini tahlil qiladi, qiyinçiliklarni aniqlaydi va öz yutuqlarini baholaydi.

Uşbu tuzilmani "Kuz fasli" mavzusidagi integratsiyalaşgan dars misolida körib çiqiş mumkin. Dars boşida öqituvçi maktab hovlisidan yiğilgan turli barglarni körsatib, "Nima uçun barglar turli rangda?" degan savolni örtaga taşlaydi. Izlaniş bosqiçida bir guruh barglarni şakli va rangiga köra tasniflaydi, ikkinçi guruh ularni sanab, natijani oddiy diagramma körinişida ifodalaydi, üçünçi guruh esa kuz haqidagi şe'rdan fasl belgilarini topadi. Amaliy bosqiçda guruhlar natijalarini umumlaştirib, "Kuz taqvimi" devoriy gazetasini tayyorlaydi. Yakunda har bir öquvçi "Bugun men nimani bilib oldim va bu bilim menga qayerda kerak böladi?" degan savolga javob beradi. Bunday dars davomida öquvçilar tabiatşunoslik, matematika, ona tili va tasviriy san'at fanlariga oid bilimlarni yagona faoliyatda qöllaydi, ayni paytda axborot bilan işlaş, hamkorlik va refleksiya könikmalarini ham maşq qiladi.

Integratsiyalaşgan darslarda raqamli ta'lim resurslaridan foydalaniş ham meta-predmet kompetensiyalarini rivojlantirişga qöşimça imkoniyat yaratadi. Elektron taqdimotlar, interaktiv maşqlar, qisqa ta'limiy videolar va oddiy diagramma tuziş dasturlari öquvçilarning axborotni izlaş, tanlaş va turli şakllarda ifodalaş könikmalarini mustahkamlaydi. Biroq texnologiya öz-özidan ta'lim sifatini oşirmaydi: u aniq pedagogik maqsadga böysundirilgan va öquvçilarning yoş xususiyatlariga mos tanlangan taqdirdagina foyda beradi [8]. Şu sababli boşlanğiç sinflarda raqamli vositalar asosiy faoliyatning örnini bosmasligi, balki kuzatuv, amaliy harakat va jonli muloqotni töldiruvçi vosita sifatida qöllanişi lozim.

Integratsiyalaşgan ta'limda öquvçilarning individual farqlarini hisobga oliş ham muhim ahamiyatga ega. Bir sinfdagi bolalarning öqiş sur'ati, diqqatni jamlaş qobiliyati va avvalgi tajribasi turliça bölgani uçun bir xil topşiriq hamma uçun bir xil darajada samara bermaydi. L. S. Vygotskiyning yaqin rivojlaniş zonasi haqidagi ğoyasiga tayangan holda, öqituvçi topşiriqlarni murakkablik darajasiga köra tabaqalaştirişi va har bir öquvçiga mustaqil bajara olmaydigan, lekin yordam bilan uddalay oladigan vazifalarni taklif etişi maqsadga muvofiq [2]. Masalan, "Kuz fasli" darsida ayrim öquvçilarga barglarni tayyor jadvalga joylaştiriş, boşqalariga esa tasniflaş belgisini özlari tanlab, natijani izohlaş topşiriği berilişi mumkin. Yordamçi savollar, namuna va tayanç sxemalar öquvçi mustaqillaşib borgani sari asta-sekin kamaytiriladi.

Tadqiqot natijasida meta-predmet kompetensiyalarini baholaş uçun mezonlar tizimi işlab çiqildi (2-jadval).

2-jadval: **Meta-predmet kompetensiyalarini baholaş mezonlari**

№	Baholaş mezoni	Namoyon böladigan faoliyat
1	**Axborot bilan işlaş**	Ma'lumotni izlaydi, tanlaydi va tartibga soladi
2	**Mantiqiy fikrlaş**	Taqqoslaydi, tahlil qiladi va umumlaştiradi
3	**Muammoni hal etiş**	Muammoni aniqlaydi va yeçim taklif qiladi
4	**Kommunikativ faoliyat**	Fikrini ifodalaydi va boşqalar bilan muloqot qiladi
5	**Refleksiv faoliyat**	Öz işini tahlil qiladi va baholaydi
6	**Amaliy qöllaş**	Egallagan bilimlarini yangi vaziyatda işl atadi

Mazkur mezonlar öquvçilarning rivojlaniş darajasini kuzatiş, individual qiyinçiliklarini aniql aş va keyingi pedagogik faoliyatni rejalaştirişga imkon beradi. Baholaşda faqat yakuniy natijaga tayaniş yetarli emas: öquvçining topşiriqni bajariş jarayonida qanday fikrlagani, qaysi usullardan foydalangani, mustaqil qaror qabul qila olgani va öz xatosini anglagani ham e'tiborga olinişi zarur.

Mezonlarni amaliyotda qöllaş qulay bölişi uçun har bir mezon böyiça meta-predmet kompetensiyasining üç darajasini farqlaş taklif etiladi. Boşlanğiç darajada öquvçi topşiriqni öqituvçi yordamida, namuna asosida bajaradi, axborotni tayyor manbadan oladi va öz faoliyatini baholaşda qiynaladi. Örta darajada öquvçi taniş vaziyatlarda topşiriqni mustaqil bajaradi, bir neça manbadagi ma'lumotlarni soliştiradi va xatolarini öqituvçi körsatmasi bilan tuzatadi. Yuqori darajada esa öquvçi notaniş vaziyatda ham turli fanlardan olgan bilimlarini birlaştirib yeçim topadi, fikrini dalillar bilan asoslaydi va öz faoliyatini mustaqil tahlil qila oladi.

Darajalarni aniql aşda kuzatuv varaqalari, öquvçi portfoliosi, öz-özini va özaro baholaş varaqalari kabi vositalardan foydalaniş maqsadga muvofiq. Masalan, refleksiv faoliyatni baholaş uçun öquvçilar har bir integratsiyalaşgan darsdan söng "Men bilaman", "Men qila olaman", "Menga yordam kerak" degan üç ustundan iborat varaqani töldiradi. Bunday vositalar öqituvçiga sinfdagi umumiy holatni köriş bilan birga, har bir öquvçining rivojlaniş yölini individual kuzatiş imkonini beradi. Muhimi, baholaş natijalari öquvçilarni bir-biri bilan taqqoslaş uçun emas, balki keyingi öquv faoliyatini töğri rejalaştiriş uçun qöllanişi kerak.

Meta-predmet natijalarini baholaşda qöllaniladigan asosiy vositalar va ularning vazifalari umumlaştirilgan holda 3-jadvalda keltirildi.

3-jadval: **Meta-predmet natijalarini baholaş vositalari**

Baholaş vositasi	Qöllaniş usuli	Baholanadigan könikmalar
Kuzatuv varaqasi	Öqituvçi guruh işi davomida öquvçi faoliyatini oldindan belgilangan belgilar asosida qayd etadi	Hamkorlik, muloqot, mustaqillik
Öquvçi portfoliosi	Öquvçining ijodiy işlari, loyihalari va topşiriqlari çorak davomida yiğib boriladi	Rivojlaniş dinamikasi, amaliy qöllaş
Öz-özini baholaş varaqasi	Öquvçi dars yakunida "Men bilaman", "Men qila olaman", "Menga yordam kerak" ustunlarini töldiradi	Refleksiya, öz faoliyatini anglaş
Özaro baholaş	Guruhlar bir-birining işini sodda mezonlar asosida baholab, fikr bildiradi	Tahlil, fikrni asoslaş
"Çiqiş çiptasi"	Dars oxirida öquvçi bitta savolga qisqa yozma javob beradi	Umumlaştiriş, xulosa çiqariş

Uşbu vositalar formativ, ya'ni şakllantiruvçi baholaş ğoyasiga asoslanadi. P. Blek va D. Viliamning tadqiqotida körsatilişiça, öquvçiga öz vaqtida berilgan aniq va tuşunarli fikr-mulohaza, şuningdek, öz-özini baholaşga örgatiş öquv natijalarining sezilarli yaxşilanişiga olib keladi [18]. Boşlanğiç sinflarda bu, ayniqsa, muhim, çunki bola öz xatosini jazo sifatida emas, balki örganiş imkoniyati sifatida qabul qilişga örganadi. Şu tariqa formativ baholaş meta-predmet kompetensiyalarining refleksiv tarkibiy qismini rivojlantiruvçi mustaqil pedagogik vositaga aylanadi.

Şu bilan birga, integratsiyalaşgan ta'limni taşkil etişda ayrim metodik qiyinçiliklar ham uçraydi. Jumladan, fanlar mazmuni örtasidagi tabiiy aloqadorlikni aniql aş, dars vaqtini oqilona taqsimlaş, öquvçilarning yoş va individual xususiyatlarini hisobga oliş hamda baholaş mezonlarini işlab çiqiş öqituvçidan puxta tayyorgarlikni talab qiladi. Şuning uçun integratsiya fanlarni sun'iy ravişda birlaştiriş şaklida emas, balki har bir fan mazmunining içki mantiqini saqlagan holda, ular örtasidagi mazmuniy va faoliyatga oid aloqalarni aniql aş asosida amalga oşirilişi kerak.

Uşbu qiyinçiliklarni bartaraf etişda öqituvçilarning özaro hamkorligi alohida örin tutadi. Boşlanğiç sinf öqituvçisi köpçilik fanlarni özi öqitsa-da, jismoniy tarbiya, musiqa, çet tili yoki informatika darslari boşqa mutaxassislar tomonidan olib boriladi. Şu bois integratsiyalaşgan mavzularni metodik birlaşma doirasida birgalikda rejalaştiriş, dars işl anmalari va baholaş vositalarini özaro almaşiş, bir-birining darslarini kuzatib, tajriba örto qlaşiş maqsadga muvofiq. S. M. Dreyk va R. K. Bernsning ta'kidlaşiça, integratsiyalaşgan öquv dasturini muvaffaqiyatli joriy etiş köp jihatdan öqituvçilar jamoasining umumiy maqsad atrofida birlaşişiga boğliq [12]. Bunday hamkorlik öqituvçilarning kasbiy rivojlanişiga ham xizmat qilib, maktabda integratsiyalaşgan ta'limning barqaror tizimini şakllantiradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Ötkazilgan tahlillar boşlanğiç ta'lim mazmunini integratsiyalaş asosida taşkil etiş öquvçilarda meta-predmet kompetensiyalarini rivojlantirişning muhim pedagogik yönalişi ekanini körsatdi.

Birinçidan, meta-predmet kompetensiyalari öquvçining bilimlarni özlaştiriş, qayta işlaş va turli faoliyat vaziyatlarida qöllay oliş qobiliyati bilan belgilanadi.

Ikkinçidan, fanlararo integratsiya öquv materialining mazmuniy yaxlitligini ta'minlab, bilimlar örtasidagi uzviylikni kuçaytiradi.

Üçinçidan, muammoli ta'lim, loyiha metodi, integratsiyalaşgan topşiriqlar va refleksiv yondaşuv uşbu kompetensiyalarni rivojlantirişning samarali metodik vositalari hisoblanadi.

Törtinçidan, bu jarayonda öqituvçining darsni maqsadli loyihalaş va öquvçilarning mustaqil faoliyatini taşkil etiş mahorati hal qiluvçi ahamiyatga ega.

Beşinçidan, integratsiyani multifanli, fanlararo va transfanli darajalarda öquvçilarning yoş imkoniyatlariga mos ravişda bosqiçma-bosqiç murakkablaştirib boriş hamda meta-predmet natijalarini boşlanğiç, örta va yuqori darajalar böyiça kuzatiş uşbu jarayonning izçilligi va samaradorligini ta'minlaydi.

Tadqiqot natijalari asosida quyidagi takliflar ilgari suriladi:

- boşlanğiç sinflar uçun taqvim-mavzu rejalarida integratsiyalaşgan mavzularni belgilab, ularning meta-predmet natijalarini aniq körsatiş;
- öqituvçilar uçun integratsiyalaşgan darsni loyihalaş va meta-predmet natijalarini baholaş böyiça malaka oşiriş modullarini joriy etiş;
- 2-jadvalda keltirilgan mezonlar asosida öquvçilarning rivojlaniş dinamikasini kuzatib boriş;
- refleksiv savollarni har bir darsning yakuniy bosqiçiga muntazam kiritiş.

Mazkur takliflarni amaliyotga tatbiq etiş öquvçilarning mustaqil fikrlaş, axborot bilan işlaş, muammolarni hal etiş, muloqot qiliş va öz faoliyatini baholaş kompetensiyalarini izçil rivojlantirişga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar röyxati:

1. Dewey, J. (1938). Experience and education. New York: Macmillan.
2. Vygotsky, L. S. (1978). Mind in society: The development of higher psychological processes. Cambridge, MA: Harvard University Press.
3. Bruner, J. S. (1960). The process of education. Cambridge, MA: Harvard University Press.
4. Beane, J. A. (1997). Curriculum integration: Designing the core of democratic education. New York: Teachers College Press.
5. Jacobs, H. H. (Ed.). (1989). Interdisciplinary curriculum: Design and implementation. Alexandria, VA: ASCD.
6. OECD. (2019). OECD future of education and skills 2030: OECD learning compass 2030. Paris: OECD Publishing.
7. UNESCO. (2021). Reimagining our futures together: A new social contract for education. Paris: UNESCO.
8. UNESCO. (2023). Global education monitoring report 2023: Technology in education - A tool on whose terms? Paris: UNESCO.
9. National Research Council. (2012). Education for life and work: Developing transferable knowledge and skills in the 21st century. Washington, DC: The National Academies Press.
10. Council of the European Union. (2018). Council recommendation of 22 May 2018 on key competences for lifelong learning (2018/C 189/01). Official Journal of the European Union, C 189, 1-13.

13.00.00 Pedagogika fanlari
13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta’limotlar tarixi
13.00.02 Ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar böyiça)
13.00.03 Maxsus pedagogika
13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport maşğulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05 Kasb-hunar ta’limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06 Elektron ta’lim nazariyasi va metodikasi (ta’lim sohalari va bosqiçlari böyiça)
13.00.07 Ta’limda menejment
13.00.08 Maktabgaça ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
07.00.00 Tarix fanlari
19.00.00 Psixologiya fanlari
01.00.00 Fizika-matematika fanlari
02.00.00 Kimyo fanlari
03.00.00 Biologiya fanlari
09.00.00 Falsafa fanlari
10.00.00 Filologiya fanlari
11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGAÇA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Aşurov
Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov
Musahhih: Alibek Zokirov
Sahifalovçi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №11(3)

© Materiallar köçirib bosilganda "Maktabgaça va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida körsatilişi şart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgaça va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan Özbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C–5669363 reyestr raqami tartibi böyiça röyxatdan ötkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toşkent şahar, Yunusobod tumani 19-mavze, 17-uy.